

Рахунки за струм дому Коломацької – джерело до економічної історії м. Острог 1930-х рр.

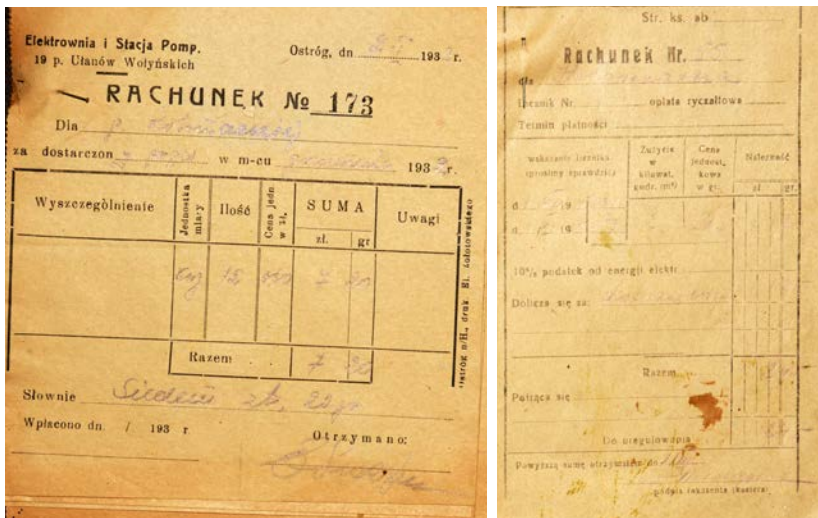
Євгенія Іллінічна Коломацька (1884-1972) більшу частину життя провела у м. Острог. Вона жила з власних саду і городу, була бібліотекарем у місцевому «Російському благодійному товаристві». А ще володіла досить великим будинком на тоді вул. Чацького. Саме до нього постачався струм, за який Коломацька щомісяця отримувала рахунки. Їх вона потім ретельно зберігала. І саме вони стали предметом цього дослідження.

Актуальність. Дослідження дає можливість на основі опрацювання комплексу джерел отримати наукові дані, що заповнять відсутні і доповнять вже відомі деталі з економічної, а також соціальної історії м. Острог міжвоєнного періоду. Слід додати, що ця тема має не лише наукову, а й соціальну затребуваність. Адже ціни на комунальні послуги викликають інтерес суспільства і політичні спекуляції. Тому показ їх величини і змін у минулому дозволить як мінімум збільшити інформованість зацікавлених у цьому питанні, а в майбутньому і провести порівняльні наукові дослідження.

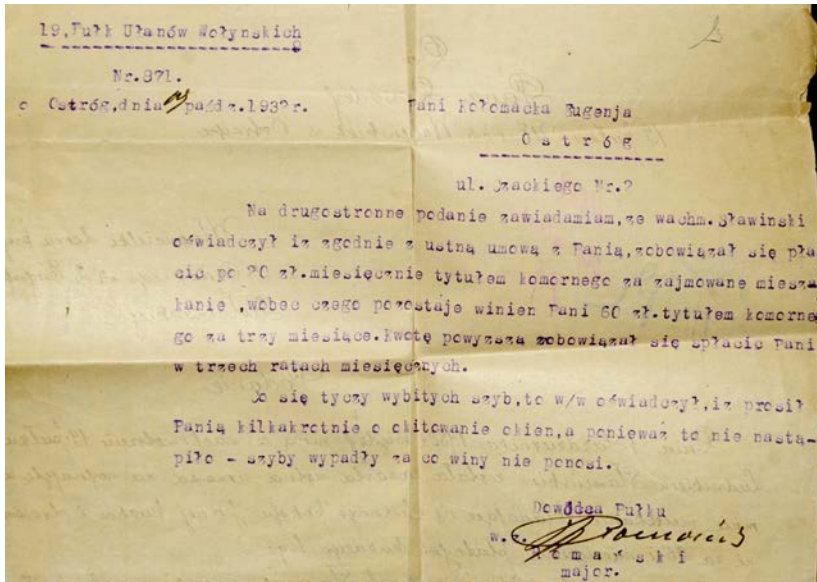
Рівень розробки. Озвучена вище проблема раніше не ставала прямим предметом вивчення. Варто відзначити, що подібний за масштабом і зі схожої тематики, щоправда з іншими часовими рамками, предмет дослідження присутній у праці Миколи Близняка [8]. По соціально-економічній історії Волині в т. ч. міжвоєнного періоду робили публікації Володимир Марчук [9], Олександр Романчук [10], Ольга Руй [11].

Вигляд комплексу. Документикомплексу надруковані на жовтого кольору папері. У нього є декілька розмірів: 16x19, 15x15, 15,5x14, 15x9 см. Бланки мали відривні «корінці», один з них (січень 1934 р.) не відірвали [5]. Бланки рахунків надруковані чорною фарбою. Інформація платнику в бланк вписувалася вручну – графітним

олівцем. У рахунку за квітень 1935 р. використано і олівець червоного кольору. В рахунку від 2 травня 1932 р. його № вже надрукований, а не вписаний. Використовувалися також штампи (Іл. 3). Отримання коштів підтверджували такі з написом «Oficer administracyjny 19 p. ul. Wołyńskich» («Адміністративний офіцер 19 полку Волинських уланів») [див. напр. 6]. В рахунку за червень 1935 р. використано штамп «OPŁACONO» («Оплачено») та штампом поставлено ім'я особи, що прийняла оплату – «Jan Gruszazyński» (Ян Грушажинський) [4]. В окремих рахунках (березень і квітень 1934 р.) їх номер також проставлено штампом. Умовно бланки діляться на дві групи (Іл. 1). В першій, яка датується 1930-1933 рр., вказано організацію, що постачала Є. Коломацькій струм – «Elektrownia i stacja pomp. 19 pułku Ułanów Wołyńskich» (Електро- та насосна станція 19 полку Волинських уланів). На бланках другої групи (1934-1935 рр.) згадка цієї організації відсутня. Взаємозв'язок цієї ознаки з місцем друку бланків відсутній. Тому бланки без вказівки місця чи (і) організації, яка їх друкувала, і з позначенням таких є і серед тих де станція згадана, і де не згадана. Щодо місця друку, то використали дві типографії: це друкарня Зовотовського в Острозі

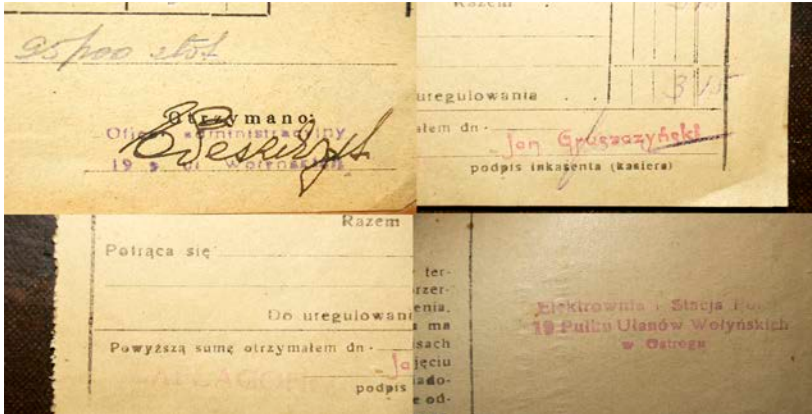
Іл. 1. Зразки двох типів бланків рахунків, що надсилалися Є. Коломацькій.

Іл. 2. Відповідь командира 19 полку Волинських уланів на звернення Є. Коломацької.

(Ostróg n/H, druk. El. Zołotowskiego) і Головна військова друкарня (Główna Drukarnia Wojskowa). На звороті бланків друкованих військовими є повідомлення з назвою «Важливо для абонентів» (Ważne dla odbiorców) [див. напр. 7] у якому їх ставлять до відома про окремі аспекти стосунків з постачальником струму і води. Зазначено, що у разі прострочення платежу надання послуги буде припинено без попередження. При поновленні такої постачальник має право накласти штраф. Про виїзд або зайняття приміщення іншою особою абонент має повідомити письмово інакше буде платити за все те, що спожив новий жилець. Він же відповідальний за пошкодження лічильника та несе витрати за відновлювальні роботи вказані у приписах для абонента.

На лицьовій же стороні бланків надруковано низку граф для заповнення, що і в сучасних інвойсах (рахунках-фактурах). Це дата, номер рахунку, адресат, місяць і рік за які надано послугу, кількість спожитої послуги, ціна за одиницю спожитого, сума до сплати з вказівкою злотих і грошей цифрами і прописом, підпис особи, що отримала кошти.

Іл. 3. Колаж штампів, що є на різних примірниках досліджуваних рахунків.

Склад комплексу. Весь комплекс рахунків охоплює період з жовтня 1930 по серпень 1935 рр., тобто 59 місяців. Він складається з 58 аркушів. Вони, очевидно адресатом, розділені на 6 частин, кожна вона скріпила булавкою. 56 рахунків виставлено за 58 місяців постачання струму (у 2 рахунках записано платежі за 2 місяці – червень і липень та вересень і жовтень 1932 р.). Також було, на друкарській машинці, продубльовано рахунок за серпень 1933 р., а до рахунку за квітень того ж року додано «Повідомлення» (Zawiadomienie) з тією ж, що і в рахунку інформацією.

Крім рахунків під час дослідження було використано два документи: переписку Є. Коломацької з командиром 19 полку Волинських уланів [1] (Іл. 2) і повідомлення [2] від цього ж полку про наявність у неї заборгованості оплати за спожитий струм з вимогою її ліквідувати. Воно по датах співпадає з найбільш пізнім наявним рахунком. Це наштовхує на песимістичне припущення про припинення постачання струму. Результати опрацювання документів подано нижче.

Інформація комплексу. Насамперед варто зазначити, що під час роботи з досліджуваним комплексом джерел слід враховувати зміну у лютому 1934 р. методики нарахування оплати за струм – для цього почали використовувати показники встановленого лічильника. Перед цим місячну суму до сплати визначали на основі, напевне, обрахунків квот струму і кількості мешканців

будинку. Ця зміна була відображена у загальній таблиці за результатами опрацювання комплексу рахунків. Там же подано низку даних, отриманих у результаті синтезу інформації звітти ж.

Таблиця 1. Зведені результати опрацювання рахунків за струм дому Коломацької

№ п/п	№ і дата рахунк. (або крайній термін оплати)	Платіж за період, місяць, рік	Показник кВт год	Ціна, злт за кВт год	Сума до сплати, злт.	Дод. опл., злт.	Всього, злт.
1.	137, 1930.XI.4	Жовт.'30	4,5	0,6	2,7	—	2,7
2.	159, 1930.XII.1	Листоп. '30	9	0,6	5,4	—	5,4
3.	179, 1931.I.2	Груд.'30	12	0,6	7,2	—	7,2
4.	180, 1931.II.3	Січ.'31	11	0,6	6,6	—	6,6
5.	206, 1931.III.4	Лют.'31	9	0,59	5,31	—	5,31
6.	229, 1931.III.31	Берез.'31	9	0,59	5,31	—	5,31
7.	20, 1931.V.1	Квіт.'31.	7	0,59	4,13	—	4,13
8.	43, 1931.VI.3	Трав.'31	5	0,59	2,95	—	2,95
9.	69, 1931.VII.1	Черв.'31	4	0,59	2,36	—	2,36
10.	100, 1931.VIII.1	Лип.'31	5	0,59	2,95	—	2,95
11.	130, 1931.IX.1	Серп.'31	6	0,59	3,54	—	3,54
12.	160, 1931.X.3	Верес.'31	4	0,6	2,4	—	2,4
13.	184, 1931.XI.3	Жовт.'31	10	0,6	6,0	—	6,0
14.	212, 1931.XII.1	Листоп. '31	12	0,6	7,2	—	7,2
15.	238, 1931.XII.31	Груд.'31	13	0,6	7,8	—	7,8
16.	273, 1932.II.1	Січ.'32	12	0,6	7,2	—	7,2
17.	301, 1932.III.1	Лют.'32	10	0,6	6,0	—	6,0
18.	336, 1932.IV.1	Берез.'32	9	0,6	5,4	—	5,4
19.	12, 1932.V.2	Квіт. '32	7	0,6	4,2	—	4,2
20.	41, 1932.VI.2	Трав.'32	5	0,6	3,0	—	3,0
21.	73, 1932.VIII.2	Черв.'32	1	0,6	0,6	—	0,6
22.	73, 1932.VIII.2	Лип.'32	4	0,6	2,4	—	2,4
23.	96, 1932.IX.1	Серп.'32	6	0,6	3,6	—	3,6
24.	123, 1932.XI.2	Верес.'32	8	0,6	4,8	—	4,8
25.	123, 1932.XI.2	Жовт.'32	5	0,6	3,0	—	3,0
26.	148, 1932.XII.1	Листоп. '32	11	0,6	6,6	—	6,6
27.	173, 1933.I.2	Груд.'32	12	0,6	7,2	—	7,2
28.	201, 1933.II.1	Січ.'33	20	0,6	12,0	—	12,0

*Рахунки за струм дому Коломацької –
джерело до економічної історії м. Острог 1930-х рр.*

29.	242, 1933.III.9	Лют.'33	11,13	0,5	5,56	–	5,56
30.	272, 1933.III.31	Берез.'33	16	0,5	8,0	–	8,0
31.	299, 1933.V.5	Квіт.'33	11	0,5	5,5	–	5,5
32.	30, 1933.VI.1	Трав.'33	8	0,5	4,0	–	4,0
33.	61, 1933.VII.3	Черв.'33	8	0,5	4,0	–	4,0
34.	94, 1933.VIII.2	Лип.'33	13	0,5	6,5	–	6,5
35.	121, 1933.IX.8	Серп.'33	12,5	0,5	6,25	–	6,25
36.	154, 1933.X.3	Верес.'33	24	0,5	12,0	–	12,0
37.	191, 1933.XI.7	Жовт.'33	26	0,5	13,0	–	13,0
38.	234, 1933.XII.5	Листоп.'33	30	0,5	15,0	–	15,0
39.	??, 1934.I.?	Груд.'33	28	0,5	14,0	–	14,0
40.	44, 1934.??	Січ.'34	24	0,5	12,0	–	12,0
41.	101, 1934.??	Лют.'34	20	0,5	10,0	1,5	11,5
42.	31, 1934.??	Берез.'34	5,8	0,5	2,9	1,5	4,4
43.	68, 1934.V.9	Квіт.'34	4	0,5	2,0		2,0
44.	119, 1934.VI.10	Трав.'34	2,35	0,48	1,13	1,5	2,63
45.	165, 1934.VII.10	Черв.'34	3	0,48	1,44	1,5	2,94
46.	208, 1934.VIII.8	Лип.'34	1	0,48	0,48	1,5	1,98
47.	266, 1934.IX.9	Серп.'34	3	0,48	1,44	1,5	2,94
48.	274, 1934.X.6	Верес.'34	2	0,48	0,96	1,5	2,46
49.	308, 1934.XI.7	Жовт.'34	5	0,48	2,4	1,5	3,9
50.	380, 1934.XII.7	Листоп.'34	7	0,48	3,36	1,5	4,86
51.	398, 1935.I.7	Груд.'34	1	0,48	0,48	1,5	1,98
52.	66, 1935.II.6	Січ.'35	5	0,48	2,4	1,5	3,9
53.	66, 1935.III.7	Лют.'35	5	0,48	2,4	1,5	3,9
54.	66, 1935.IV.7	Берез.'35	5	0,48	2,4	1,5	3,9
55.	8, 1935.V.6	Квіт.'35	3	0,6	1,8	1,5	3,3
56.	4, 1935.VI.6	Трав.'35	2	0,6	1,2	1,5	2,7
57.	4, 1935.??	Черв.'35	3	0,6	1,8	1,5	3,3
58.	55, 1935.VIII.1	Лип.'35	2	0,6	1,2	1,5	2,7
Сума			521,28		283,45	25,5	308,95

[3]

Результати аналізу отриманих даних. Придатними до аналізу, такими, що мають дослідницький потенціал є 4 типи інформації: 1) встановлена ціна за кВт/год струму; 2) кількість спожитого струму помісячно; 3) сума до сплати за спожитий струм; 4) додаткові нарахування. Аналіз інформації з рахунків дозволив встановити низку особливостей і закономірностей економічного аспекту життя Є. Коломацької. До першої такої слід віднести

підсумкові показники. За жовтень 1930 – липень 1935 рр. вона спожила трохи більше 521 кВт год струму. Безпосередньо за нього вона сплатила 283 злотих і 45 грошей. Але після встановлення, у лютому 1934 р., лічильника Є. Коломацька доплачувала по 1,5 злотих щомісячно. Згідно наявними рахунками, сума цієї доплати становила 25,5 злотих. Тому загальна сума витрат зросла до 308,95 злотих.

Ще однією закономірністю, яку можна вивести з наявних даних є взаємозалежність пори року та довжини світлового дня і кількості спожитого струму. Для достовірності автор вивчаючи цей критерій взяв місячні періоди, що повторювалися рівну кількість разів і до встановлення лічильника. Тому було опущено період з жовтня по грудень 1930 р. і з січня 1934 по серпень 1935 рр. Результати обрахунку за цим критерієм представлено у таблиці нижче.

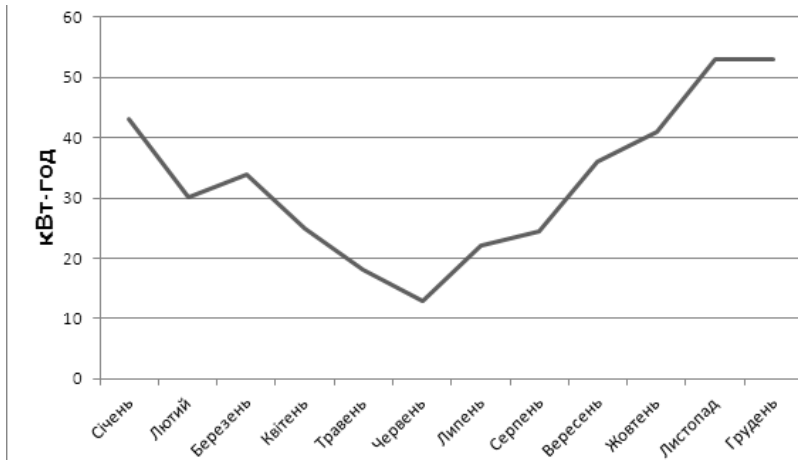
Таблиця 2. Підрахунок місячної кількості спожитого струму у домі Коломацької в 1931-1933 рр.

Місяць	Рік 1931, кВт год	Рік 1932, кВт год	Рік 1933, кВт год
Січень	11	12	20
Лютий	9	10	11,13
Березень	9	9	16
Квітень	7	7	11
Травень	5	5	8
Червень	4	1	8
Липень	5	4	13
Серпень	6	6	12,5
Вересень	4	8	24
Жовтень	10	5	26
Листопад	12	11	30
Грудень	13	12	28

Помітно, що помісячне споживання у 1931-1932 рр. практично однакове, у 1933 р. воно зросло, подекуди вдвічі.

Сукупне, за три роки, споживання по місяцям за цей же період представлено у вигляді графіка. Діаграма демонструє чітку, за винятком лютого, залежність кількості спожитого струму від місяця року.

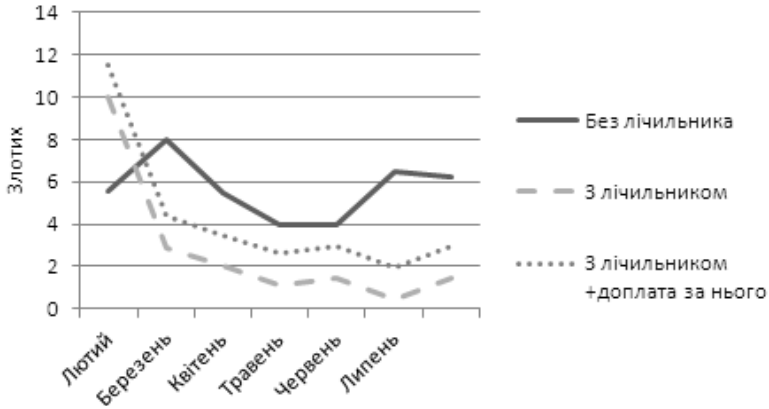
Графік 1. Залежність к-сті спожитого струму від місяця року.

Ще одним показником який можна вивести з наявної інформації, є зміна (чи її відсутність) оплати за струм після встановлення у будинку Є. Коломацької лічильника. Як і в попередніх випадках варто взяти два однакових часових відтинки. Це будуть період з лютого по серпень 1933 р. та аналогічний у 1934 р. Ефект від встановлення лічильника у вигляді зниження суми до сплати, добре помітно.

Графік 2. Зміна помісячної оплати без і з встановленим лічильником струму.

Заслуговує на увагу і такий параметр як зміна ціни за струм. У досліджуваному комплексі зафіксовано п'ять змін ціни за кВт/год струму за 5 років – як зменшення, так і збільшення.

До встановлення лічильника вона коливалася від 0,5 до 0,6 злотих за 1 кВт/год. Через деякий час після встановлення була надовго зафіксована на рівні 0,48 злотих за кВт/год.

Крім комплексу рахунків інформативним для предмету дослідження є переписка Є. Коломацької з командиром 19 полку Волинських уланів, майором Романьські (Romański). Вона висвітлює ще один аспект економічної історії м. Острог – оренду житла. Є. Коломацька у листі скаржить на вахмістра Людвіга Славінського (Ludwik Sławiński). Вона твердить, що орендувавши у неї частину будинку – кухню, кімнату, а ще дровітню, він не заплатив повністю за все літо і частково за травень і квітень 1932 р. – всього 85 злотих. Також власниця дому скаржить, що квартирант залишив по собі три розбиті шиби і не залишив рахунків за струм. Командир полку відповів, що вахмістр визнав тільки 60 злотих боргу, які зобов’язався сплатити у розстрочку протягом 3 місяців. Шиби, за його словами, відпали самі, бо не були закріплені [1]. Показово, що співставлення кількості спожитого світла у періоди відсутності (жовтень 1931 – серед. квітня 1932 рр.) і присутності (жовтень 1930 – вересень 1931, сер. квітня 1932 р. – серпень 1932 р.) квартиранта з дружиною помітних змін не демонструє. Для чистоти даних було обрано однакові часові періоди. Результати порівняння доступні у таблиці нижче. Бачимо, що кількість спожитого струму однією Є. Коломацькою навіть трохи більша ніж її разом з квартирантами.

*Таблиця 3. Порівняння кількості спожитого струму
у домі Коломацької при і без квартирантів.*

Місяць	квартиранти присутні, кВт год	квартиранти відсутні, кВт год
жовтень	4,5	10
листопад	9	12
грудень	12	13
січень	11	12
лютий	9	10
березень	9	9
квітень	7	7

Висновок. Інформації отриманої в результаті наукового опрацювання вказаного комплексу джерел очевидно не достатньо для формування цілісного і неупередженого бачення системи електропостачання в Острозі 1930-х рр. Цьому перешкоджає відсутність у досліджених джерелах даних про метод нарахування оплати за струм до встановлення лічильника, а також вузька інформаційна наповненість досліджуваних рахунків. Одночасно отриманих числових даних достатньо для того, щоб стверджувати про економність і енергоощадність Є. Коломацької. Причинами цього були, як низькі її доходи, так і сувора політика струмопостачальної компанії щодо боржників. Також можна стверджувати про ручний, без автоматизації, режим роботи 19 полку Волинських уланів зі споживачами струму. Висновком-гіпотезою є використання Є. Коломацькою струму виключно для освітлення свого будинку, а не його обігріву.

Джерела і література

1. Лист від 3.10.1932 р. Є. Коломацької до командира 19 полку Волинських уланів і відповідь командира на нього. 1 арк. Архів автора.
2. Повідомлення 14.08.1935 р. Є. Коломацькій від 19 полку Волинських уланів про необхідність сплати боргу за спожитий струм. 1 арк. Архів автора.
3. Рахунки за струм дому Коломацької з 4.11.1930 р. по 1.08.1935 р. 58 арк. // Архів автора.

4. Рахунок № 4 від ??? 1935 р. Є. Коломацькій за спожитий струм. 1 арк. Архів автора.
5. Рахунок № 44 від 8.02.1934 р. Є. Коломацькій за спожитий струм. 1 арк. Архів автора.
6. Рахунок № 69 від 1.07.1931 р. Є. Коломацькій за спожитий струм. 1 арк. Архів автора.
7. Рахунок № 380 від 7.12.1934 р. Є. Коломацькій за спожитий струм. 1 арк. Архів автора.
8. Близняк М. Б. Соціально-економічний розвиток Бельмажа в кінці XVIII – середині XIX ст. Історія музейництва, пам'яткоохоронної справи, краєзнавства і туризму в Острозі та на Волині. Вип. 3. Острог, 2011. С. 389-392.
9. Марчук В. С. Етнічний склад населення Острозького повіту згідно перепису 1921 року. Острозький краєзнавчий збірник. Випуск 7. Острог, 2014. С. 106-111.
10. Романчук О. М. Гончарний промисел в Острозі у 1920-1990-х роках. Острозький краєзнавчий збірник. Випуск 5. Острог, 2012. С. 94-115.
11. Руй О. О. Освіта в Острозі в 30-ті роки XX ст. Острозький краєзнавчий збірник. Випуск 7. Острог, 2014. С. 132-137.